

GÜVENLİĞİ ÖZGÜRLÜKTE ARAMAK

Yrd. Doç. Dr. Vahap COŞKUN¹

“Güvenlik” kavramını, hukuk ve siyaset felsefesinin merkezine oturtan Hobbes’a göre; bir devlet yapılanmasının en önemli meşruluk kaynağı, devletin, insanların acil gereksinimlerini karşılayabilmesidir. Hobbes düşüncesinde ivedi olan ve öncelikle giderilmesi gereken ihtiyaç ise, “sivil barış”tır. Bu durumda, sivil barışı kurup devam etmesini sağladığı ve böylelikle insanların “güvenlik” ihtiyaçlarını temin ettiği oranda bir devletin meşru olduğu kabul edilir. Bir başka anlatımla, yüksek bir meşruluk düzeyine sahip olabilmek için bir devletin yapması gereken temel şey, insanlara emniyetli bir ortam sunmaktır. Zira insanlar, kendilerini korkudan azade kılan bir devletin yapıp etmelerini daha rahat kabullenirler. Buna mukabil, insanların korkularına bir son veremeyen ve onların her daim endişe içinde yaşamalarına neden olan bir devletin düşük profilli bir meşruiyeti bulunur ki, bu neviden bir devletin ise, insanları kendi faaliyetlerine ikna etmesi son derece zorlaşır. Bu meyanda, bir devletin kendi iktidarını ve güvenliğini garanti altına almasının, yönetimi altında tuttuğu insanlara ne nispette güvenlik sağladığıyla direkt bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

Güvenliğin, bütün iktidar örgütlenmelerinin karşılaması gereken temel bir ihtiyaç olduğu izahtan varestedir. İktidarların esas görevinin, güvenli bir ortamı yaratmak ve korumak olduğu hususunda hemen herkes hemfikirdir. Ne var ki, iş bu güvenliğin nasıl tesis edilip

¹ D.Ü Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

sürdürüleceğine gelince mutabakat ortadan kalkar, tezat fikirlerin serdedildiği çetin bir tartışma başlar. Bu kadim tartışmada öne çıkan iki yaklaşım vardır: Kimileri, güvenliğin ancak bireylerin sivil-siyasi özgürlüklerini alabildiğince sınırlandırma imkân ve yetkisiyle donatılmış güçlü bir devlet yapısıyla mümkün olabileceğinin savunusunu yapar. Kimileri ise, güvenlik için tercihe şayan yolun, bireysel hak ve özgürlüklerin alanını elden geldiğince genişletmek ve devleti de bu hak ve özgürlüklere saygı duyar hale getirmek olduğunu belirtir.

İlk yaklaşım teorik temellerini Hobbes'ta bulur. İnsanların siyasal bir toplum haline gelmeden önce, her düzeyine çatışma ve şiddetin egemen olduğu bir doğal yaşam sürdürdüklerini belirten Hobbes'a göre, her bir insanın kendi bilek zorundan ve yaratıcılığında başka bir dayanağının bulunmadığı **doğal yaşam, özü itibariyle bir "savaş dönemidir."** Sürekli bir savaşın hüküm sürdüğü bu ortamda "çalışmaya yer yoktur; çünkü çalışmanın karşılığı belirsizdir. Ve dolayısıyla toprağın işlenmesine de yer yoktur; ne denizcilik, ne deniz yoluyla ithal edilecek malların kullanılması; ne rahat yapılar; ne fazla güç gerektiren şeyleri kaldırmak ve taşımak için gereken şeyler; ne yeryüzü hakkında bilgi, ne zaman hesabı; ne sanat; ne yazı; ne de toplum vardır. Hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır; ve insan hayatı yalnız, yoksul, kötü vahşi ve kısa sürer."²

² **Thomas HOBBS;** *Leviathan*; Çeviri: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, 1995, İstanbul, s. 94.

“**Herkesin herkese karşı savaş verdiği**” bu tabiat halinde, insanlar -birbirlerine karşı herhangi bir güven hissiyatına sahip olmadıklarından- kendilerini korumak için güç kullanmaktan, sahtekârlığa başvurmaktan imtina etmezler ve kendileri haricindeki herkesi tahakküm altına almaya çabalarlar. İnsanlığın bu doğal durumunda, adil-gayri adil veya doğru-yanlış gibi ayrımlar yapmanın imkânı olmadığı gibi, özel mülkiyete sahip olmayı mümkün kılacak bir ortam da söz konusu değildir: “Bu herkesin herkese karşı savaşının bir sonucu da, böyle bir savaşta hiçbir şeyin adalete aykırı olamayacağıdır. Orada, doğru ve yanlış, adalet ve adaletsizlik kavramlarına yer yoktur. Genel bir gücün olmadığı yerde yasa yoktur; yasa olmayan yerde de adaletsizlik yoktur... Herkesin herkese karşı savaşının bir başka sonucu; mülkiyetin, egemenliğin, **benim ve senin** ayrımının bulunmaması; sadece herkesin eline geçirebildiği şeye, onu elinde tutabildiği sürece sahip olmasıdır.”³

Elbette hiç kimsenin ne can ne de mal emniyetinin bulunduğu bu kargaşa manzarasının ilânihaye devam etmesi düşünülemez. Nitekim Hobbes, akıl sahibi insanların bencil tutkularının harap edici etkilerinden kurtulmak için aralarında bir sözleşme yaptıklarını ve tüm yetkilerini bir egemene (devlete) devrederek artık çekilmez bir hal alan doğal yaşamdan kurtulduklarını söyler. İnsanlar -saldırıya uğradıklarında bunu cezalandırma hakkı dışında- tüm doğal haklarını karşılıklı olarak devrettikleri dışsal otorite, artık “egemen taraf” vasfını kazanır; bu egemen bir **Leviathan’dır**.⁴

³ **HOBBS**; s. 95–96.

⁴ **HOBBS**; s. 225.

Eşsizliği ve sınırsız muktedirliği nedeniyle Hobbes tarafından **Leviathan** olarak adlandırılan devlet; mutlak, ebedi ve bölünmez yetkilerle donatılmıştır. Devlet artık Tanrı katındadır. O; yargılama, anlaşmazlıkları çözüme, barışa veya savaşa karar verme, ödüllendirme veya cezalandırma, şeref veya paye ihsan etme, insanlara nelerin öğretileceğini ve onlara nasıl davranılması gerektiğini belirleme gibi hakların tek sahibidir. Buna karşın uyrukların; yönetim şeklinin değişmesini talep etmeleri, egemene karşı durmaları, hiçbir surette egemeni eleştirmeleri veya cezalandırmaları mümkün değildir: Egemenin devasa gücü karşısında buyruklara bir tek egemene boyun eğmek kalır.⁵

Halkın bu yeryüzü tanrısı formundaki devlete itaat etmesinin nedeni; devletin, sivil barışı ve insanların güvenliğini sağlamasıdır.⁶ Hobbes, sınırlı bir yönetimin düzeni koruyamayacağına inandığından, düzeni korumak ve güvenliğini gerçekleştirmek için mutlak bir egemenliği kabul etmekten başka rasyonel bir seçeneğin olmadığı kanaatindeydi. Ona göre, mutlak bir yönetimin, insanı doğal özgürlüklerinden alıkoyduğu doğrudur. Ama unutulmaması gereken; bu nitelikteki bir yönetimin, insanlara hemcinslerinin baskısından

⁵ **HOBBS**; s. 131–138.

⁶ “**Devletin amacı bireysel güvenliktir.** Doğal olarak özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların devletler halinde yaşarken kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı veya hedefi, kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek; insanları korku içinde tutacak ve onları, ceza tehdidiyle, ahitlerini ifa etmeye ve doğal yasalarına uymaya zorlayacak belirgin bir güç olmadığında, insanların doğal duygularının zorunlu sonucu olan o berbat savaş durumundan kurtulmaktır.” **HOBBS**; s. 127. “İster bir monark olsun ister bir meclis, egemenin görevi, kendisine egemenlik gücünün verilmiş amacıyla, yani halkın güvenliğinin sağlanmasında yatar...” **HOBBS**; s. 234.

uzak sınırlı-sivil bir özgürlük alanı bahsettiğidir. İnsan yaşamının huzura varabilmesi için, yönetimin çekişmelere son vermede mutlak bir tekelinin bulunması icap eder. Bu tekelin bazı kötü sonuçlara yol açtığı doğrudur ama devletin mutlak egemenlikten mahrum edilmesi daha kötü sonuçlara, hatta kötülerin en kötüsü olan savaş durumuna dönmeye sebep olur. “Hobbes, bedeli ne olursa olsun sürekli barış ve huzur arayışında olmamız gerektiğini öğretir. Burada mutlak yönetimin ‘sıkıntıları’, ödemek zorunda olduğumuz bir bedelin parçasıdır.”⁷

Güvenliği, özgürlükleri mümkün olduğunca tahdit etmekte ve buna karşılık devleti mümkün mertebe güçlendirmekte arayan bu Hobbesyen bakış –tarih içerisinde etkisi sürekli hissedilmekle beraber- özellikle 11 Eylül’ün akabinde evrensel düzeyde popülarite kazandı ve bunun sonucu olarak da başta ABD ve Avrupa’da olmak üzere tüm dünyada sıradan insanların özgürlük sahaları, güvenlik gerekçesiyle daraltılmaya başlandı. Özgürlük, iki noktada mevzi kaybetti: Bir taraftan haberleşme, seyahat, adil yargılanma, çalışma gibi temel hak ve özgürlükler fiili ve hukuki olarak sınırlamalara tabi tutulurken, diğer taraftan yaratılan baskı atmosferi her çeşit özgürlük talebinin şiddetle bastırılmasına neden oldu. Yaşanan ve yaşanması muhtemel korkulardan beslenen toplumsal paranoya; hem özgürlük çağrısı yapanların dışlanması, hem de –daha vahimi- toplumsal kesimlerin özgürlüklerinden kendi istekleriyle feragat etmeleri sonucunu doğurdu.

⁷ **Larry ARNHART**; Siyasi Düşünce Tarihi, Adres Yayınları, Çeviri: Ahmet Kemal Bayram, 2005, Ankara, s. 213.

Ancak halen cari olan özgürlük aleyhtarı güvenlik anlayışı, öngördüğü güvenli bir dünyayı vücuda getirmedir. Aksine güvenlik maksadıyla özgürlüklerin aşırı kısıtlanması hem bireyleri tehlikelere daha açık bir pozisyona sürükledi, hem de insani varoluşun gelişimini sekteye uğrattı. Bu sebeple, özgürlüğü, güvenliği imkânsız kılan bir unsur olarak görmekten vazgeçmek, tam tersine güvenliği özgürlüğün içinde aramak ve özgürlükle temellendirmek gerekir:

(a) İlkın, değerler skalasında özgürlüğün birinci sırada yer aldığının altı çizilmelidir; özgürlük en temel ve en öncelikli değerdir. Hiç kuşkusuz, toplumsal-siyasal evrende özgürlüğün dışında başka değerlerin varlığı inkâr edilemez. Fakat tüm diğer değerlerin gerçekte bir anlam ifade edebilmesi ve somut hayatta yaşanır olabilmesi, özgürlüğün varlığa bağlıdır. Özgürlük, insanı insan yapan özdür. Zira insanın hayatını idame ettirebilmesi için gerekli olan düşünmek, üretmek, değişmek, yenilenmek ve yenilemek gibi işlemleri ancak özgür bir insan gerçekleştirebilir. Özgürlük, insanı laletayn bir “varlık” olmaktan çıkarır, ona ahlaki anlamda bir kişilik kazandırır. Bu itibarla denilebilir ki özgürlük, sorumluluk sahibi bir insan olmasının da varlık koşuludur; insan, ancak özgür olduğu oranda insandır.

Aydınlanmanın büyük filozofu Kant, özgürlük ile insani ve toplumsal gelişim arasında doğrudan bir bağ olduğunu belirtir. Kant, aydınlanmayı “insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulması” olarak tanımlar. “Bu ergin olmayış ise, insanın kendi aklını başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır. İşte bu ergin olmayışa insan kendi suçu ile

düşmüştür; bunun nedenini de aklın kendisinde değil, fakat aklını başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini göstermeyen insanda aranmalıdır... ‘**Aklını kendin kullanmak cesaretini göster !**’ sözü imdi Aydınlanma’nın parolası olmaktadır.”⁸

Bireyin kendi başına düşünebilmesi anlamında aydınlanma, öznel/bireysel bir durumu yansıtır. Bir bütün olarak insanlık açısından ise aydınlanma, adil bir düzene doğru ilerleme anlamındadır ve nesnel bir duruma işaret eder. Aydınlanmaya, ister bireysel ister toplumsal olsun, özgürlüklerin kamusal kullanımının aracılık etmesi gerekir.⁹ “Aydınlanma için özgürlükten başka bir şey gerekmez ve bunun için gerekli olan özgürlük de özgürlüklerin en zararsız olanıdır: aklını her yönüyle ve her bakımdan çekinmeden **kitlenin önünde apaçık olarak kullanma özgürlüğü.**”¹⁰ Bu sebeple aydınlanma açısından kendi kendine düşünmek ve sesli düşünmek ve aklın kullanımı ile onun kamusal kullanımı örtüşür gibi görünüyor. “Kendi aklını kitlelerin önünde, kamuoyunun önünde ve hizmetinde serbestçe ve açık biçimde kullanılması her zaman özgürce olmalıdır ve yalnızca bu tutum insanlara ışık ve aydınlanma getirebilir.”¹¹

(b) Özgürlüğün değerinin, onun “iyi”ye veya “kötü”ye hizmet etmesinden bağımsız olduğu her zaman hatırdta tutulmalıdır. **Mustafa Erdoğan**’ın sözleriyle, “özgürlük, bir olanaklılık durumu, bir kapasite

⁸ **İmmanuel KANT**; Aydınlanma Nedir Sorusuna Yanıt, (b.y: Seçilmiş Yazılar), Çeviri: Nejat Bozkurt, Remzi Kitapevi, 1984, İstanbul, s. 213.

⁹ **Jürgen HABERMAS**; **Kamusalığın Yapısal Dönüşümü**, Çeviri: Tanıl Bora-Mithat Sancar, İletişim Yayınları, 2000, İstanbul, s. 204.

¹⁰ **KANT**; s. 215.

¹¹ **KANT**; s. 215.

ve bir potansiyel olmak itibariyle kendi başına değerlidir.” Bir özgürlük ortamında, insanlar fiillerinde iyiyi seçebilecekleri gibi, kötüye de meyledebilirler. Özgürlük her zaman olumlu bir biçimde “iyi”yi gerçekleştirmek maksadıyla kullanılmaz; o, bünyesinde daima kötüye kullanılması riskini de ihtiva eder. Mesela demokratik hak ve özgürlük yelpazesinin geniş tutulması, bazı hallerde teröristlere geniş hareket olanağı sağlayarak onların kötü emellerini gerçekleştirmelerini kolaylaştırabilir. Ama asla akıldan çıkarılmaması gereken; bizatihi özgürlüğün terörizme yol açmadığıdır. Nasıl ki, devlet iktidarının -toplumları ve bireyleri baskı altına alacak tarzda- kötüye kullanılması mümkünse, aynı şekilde özgürlüğün de –terörizmden medet umanlar tarafından- kötüye kullanılması söz konusu olabilir. Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları özgürlükleri kötü emelleri uğruna kullanmaları, bütün toplumun özgürlükten mahrum edilmesinin haklı gerekçesi olamaz.

(c) Özgürlük-güvenlik ilişkisinde asıl üzerinde durulması gereken nokta, güvenliği sağlamak için özgürlükleri kısıtlamanın (hatta bazı aşırı örneklerde olduğu gibi özgürlüklerden vazgeçmenin) doğru bir tercih olup olmadığıdır. İki nedenden ötürü, bunun doğru bir tercih olmadığı söylenebilir:

İlk olarak; herhangi bir sorunlu alanda özgürlükleri azaltmak ve yasakları derinleştirmek, başlangıçta kısa süreli rahatlamalar meydana getirebilir. Fakat zaman içinde yasaklanan görüşe, inanca, nesneye olan merak sürekli artış göstererek giderek daha da güçlenir ve sonunda yasaklar üzerine inşa edilen sistemi zorlar hale gelir. Dolayısıyla özgürlükleri sınırlama veya inkâr etme yoluyla sağlanan

düzen çok kısa bir süre için güvenliği temin etse bile kamusal güvenliği sürekli kılamaz.

Türkiye’de devletin Kürt meselesinde benimsediği anti-özgürlükçü tutumun yarattığı sonuçlar bunun teyidi niteliğindedir. Devlet, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana meseleyi salt bir asayiş sorunu olarak gördü ve buna muhalif kalan bütün düşünceleri yasakladı. Ülkenin en can yakıcı problemi hakkında devletin ürettiği politikaların yanlış olduğunu ve farklı bir siyaset geliştirilmesi gerektiğini savunan siyasal partilerin kapısına kilit vuruldu; resmi ideolojiye muhalif olan sivil toplum örgütleri ve aydınlar maddi ve manevi baskılara uğratıldı. İşkenceleri, faili meçhul cinayetleri, gözaltında kaybolmaları, dışkı yedirmeleri ve köy boşaltmaları sıradanlaştıran baskı politikası, zaman zaman bölgeyi zapt-u rapt altına alarak geçici bir sükûnet sağlasa da, hiçbir zaman sorunu kesin bir çözüme kavuşturamadı, tersine bölgeyi zorlamanın hüküm sürdüğü tamamıyla güvenliksiz bir alana döndürdü. Bu tecrübe bize, özgürlük karşıtı politikaların, insanların da devletin de güvenliğini teminat altına almadığını, aksine varolan sorunları katmerleştirerek güvensizliği had safhaya ulaştırdığını gösterdi.

İkinci olarak, “güvenlik” kavramının fetiş bir kavram haline getirilmesinin, devlet aygıtının bireysel yaşamlara daha fazla müdahale etmesine ve daha baskıcı olmasına sebep olduğunu belirtmek gerekir. Abartılmış bir güvenlik vurgusu, devletleri kamusal güvenliği sağlamak adına özgürlükleri daraltmaya ve özgürlüklerin kullanılmasını imkânsız kılan yeni suç kategorileri oluşturmaya götürür. Bunun nihai sonucu, devletin birey ve

toplumdan soyutlanarak doğa-üstü bir varlık olarak algılanmasıdır. Kuşkusuz bu anlayış içerisinde devlet, bireyin hizmetinde bir araç olmaktan çıkar ve başlı başına bir amaç haline getirilir ki; insan yaşamı için en büyük tehdit budur. Çünkü 20. yüzyılın tarihsel deneyimi, insan hayatına ve mutluluğuna yönelik en büyük tehditlerin özgürlüklerden değil; güvenlik adına özgürlüğü boğan ve kendini “yüce bir amaç” olarak gören Nazi Almanya’sı, Stalin Rusya’sı ve Mao Çin’i gibi zalimce güçlü merkezi devletlerden geldiğini çok açık ortaya koymuştur.

Özgür bir toplumsal düzenin kendi içinde birtakım sorunlar ve riskler içerdiği su götürmez bir gerçektir; ancak unutulmamalıdır ki, insanın varlık yapısındaki potansiyeller sadece özgür bir ortamda açığa çıkabilir ve insan sadece özgür bir toplumda insanca bir hayat sürebilir. Bu nedenle, özgürlüklerin sınırlandırılmasına yönelik girişimlere karşı her daim tetikte olmak gerekir. Gerek insani onurdan ödün vermeden yaşamının ve gerek güvenliği sağlamanın yolu, özgürlüğün kararlı bir şekilde savunulmasından geçer. **Maurice Cranston**’un ifade ettiği gibi “Güvenlik ve özgürlük talebi, zorlukla uzlaştırılabilecek iki şeyi talep etmek değildir. İnsan hakları lehinde söylenen klasik iddialardan birisi, özgür bir ülkenin despotizmden daha güvenilir olduğu idi. Bunun doğru olduğunu düşünmeye devam etmemiz için tarih bize iyi sebepler vermektedir.”